

*С. О. Теньков,
доктор філософії у галузі права*

ВІДМОВА ПІДПИСАТИ АКТ ПРИЙМАННЯ-ПЕРЕДАЧІ: ПРОБЛЕМА І СПОСОБИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ (огляд судової практики)

Акт приймання-передачі товарів, послуг, робіт (далі — акти) є важливим документом, що оформлює результати виконання відповідного договору і є підставою для проведення наступних розрахунків. Акти також є первинними документами бухгалтерського і податкового обліку. Усе це свідчить про подвійну природу таких документів, вони мають відповідати вимогам як Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ), Господарського кодексу України (далі — ГКУ), так і положенням податкового законодавства, нормам бухгалтерського обліку.

На практиці виникають ситуації, коли покупець (замовник), отримавши належне йому за договором, відмовляється від складання акта приймання-передачі, тобто відмовляється документально підтвердити належне виконання договору боржником. Для боржника це викликає низку негативних наслідків.

Так, відповідно до п. 137.1 Податкового кодексу України (далі — ПКУ) дохід від реалізації товарів визнається за датою переходу покупцеві права власності на такий товар. Дохід від надання послуг та виконання робіт визнається за датою складення акта або іншого документа, оформленого відповідно до вимог чинного законодавства, який підтверджує виконання робіт або надання послуг.

Що ж стосується витрат, то згідно з п. 138.4 ПКУ витрати, що формують со-

бівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

Таким чином, відсутність акта приймання-передачі істотно ускладнює ведення належного бухгалтерського і податкового обліку. Однак чинне законодавство надає певні можливості для вирішення цієї проблеми. Так, відповідно до ч. 4 ст. 882 ЦКУ передання за договором будівельного підряду робіт підрядником і прийняття їх замовником оформляється актом, підписаним обома сторонами. У разі відмови однієї із сторін від підписання акта про це вказується в акті і він підписується другою стороною. Акт, підписаний однією стороною, може бути визнаний судом недійсним лише у разі, якщо мотиви відмови другої сторони від підписання акта визнані судом обґрунтованими.

Значний інтерес становить практика Вищого господарського суду України (далі — ВГСУ) з наведених питань.

Так, у постанові від 26.04.2012 у справі № 15/5005/13476/2011 ВГСУ зазначив таке.

Що стосується позовної вимоги про зобов'язання відповідача виконати господарське зобов'язання в натурі, шляхом прийняття наданих послуг та підписання відповідно-

го акта виконаних робіт. Акт виконаних робіт, згідно з умовами укладеного сторонами договору, є документом, який відповідним чином засвідчує факт надання послуги (здачі результатів виконання робіт).

Таким чином, під час розгляду спору господарський суд, враховуючи обставини, що входять до предмета доказування у справі, зобов'язаний встановити, чи має місце факт надання послуги відповідно до умов Договору. При цьому відсутність підписаного двостороннього акта виконаних робіт не є перешкодою для захисту суб'єктивного матеріального права (у цьому випадку шляхом стягнення заборгованості, яка виникла внаслідок неоплати наданих послуг), у разі якщо господарський суд на підставі зібраних у справі та оцінених у сукупності доказів встановить факт її (послуги) надання належним чином та в установлений договором строк.

Статтею 16 ЦКУ та ст. 20 ГКУ закріплено перелік способів захисту цивільних прав та інтересів, згідно з яким кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Вказані норми не передбачають такого способу захисту прав, як підписання акта виконаних робіт за договором про надання маркетингових послуг.

Таким чином, заявлена позовна вимога про виконання господарського зобов'язання в натурі шляхом прийняття наданих послуг — підписання акта виконаних робіт за договором — не може бути предметом позову, оскільки такий акт є доказом підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, які мають значення для правильного вирішення господарського спору, не є матеріально-правовою чи немайною вимогою позивача, на підставі якої господарський суд приймає рішення. У зв'язку з цим відповідно до ст. 12 ГПК України спір в частині зазначеної вище позовної вимоги не підлягає розгляду в господарських судах України.

Отже, на думку ВГСУ, суд може і без акта, на підставі зібраних у справі та оцінених у сукупності інших доказів встановити факт надання (послуги) належним чином та в установлений договором строк.

Таку саму позицію ВГСУ виклав і в постанові від 01.11.2011 у справі № 5015/2157/11. Саме оплата послуг з посиланням на рахунок-фактуру, в якому вказано характер та об'єм виконаних робіт, судами визнані такими, що підтверджують факт надання таких послуг, а тому відсутність акта здачі-приймання виконаних робіт не може бути доказом ненадання таких послуг.

Досить поширена договірна практика стала предметом розгляду ВГСУ у постанові від 24.09.2012 у справі № 5002-25/3250.1-2011. Сторони передбачили у договорі, що у разі неповернення замовником підписаного акта протягом п'яти днів з дня отримання роботи вважаються виконаними та прийнятими замовником. Виконавець надіслав акти приймання-передачі виконаних робіт разом із рахунком-фактурою. Факт надсилання цих документів підтверджується квитанцією поштового зв'язку та описом вкладення цінного листа, не заперечується це й у письмових поясненнях представника відповідача. Проте отримані акти замовник не повернув.

Апеляційний господарський суд дійшов обґрунтованого висновку, що в силу приписів договору етапи робіт вважаються виконаними та прийнятими замовником, а строк оплати виконаних робіт настав.

За певних умов суди приймають заміники актів приймання-передачі — інші бухгалтерські або податкові документи.

Так, у постанові від 19.06.2012 у справі № 5011-4/1157-2012 ВГСУ зазначив: видаткова накладна є первинним документом, що засвідчує факт передачі відповідачу предмета лізингу.

У постанові від 04.10.2012 у справі № 5011-32/3148-2012 наводиться така позиція ВГСУ. На виконання умов договору лізингодавець прийняв у власність від продавця та передав лізингоодержувачу, а лізингоодержувач отримав таке обладнання, яке становить предмет лізингу: автомобіль MAN у кількості п'ять одиниць, що підтверджується видатковою накладною та довіреністю.

З огляду на зазначене вище, можна дійти таких висновків:

1. Сама по собі відсутність акта приймання-передачі є проблемою, що має вирішення. Судова практика свідчить про можливість використання інших документів бухгалтерського або податкового обліку, що засвідчують факт передачі товарів, виконання робіт або надання послуг, наприклад видаткових або податкових накладних.

2. Замінником акта приймання-передачі може слугувати відповідне судове рішення, що встановлює факт виконання договору на підставі наведених вище доказів.

3. Судова практика не сприйняла такий спосіб захисту, як зобов'язання відповідача підписати відповідний акт.

ОДНОЧАСНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕНІ І ШТРАФУ

Постанова Вищого господарського суду України
від 12.06.2012 у справі № 06/5026/1052/2011 (подається скорочено)

У травні 2011 року приватне підприємство «К...» звернулося до господарського суду міста Києва з позовом до приватного підприємства «Е...», в якому просило стягнути з відповідача 6196,63 грн інфляційних втрат, 3% річних у розмірі 1319,13 грн, 8130,33 грн пені, 80255,20 грн штрафу, а всього 95901,29 грн.

Рішенням господарського суду Черкаської області від 9 червня 2011 року позов задоволено частково. Стягнуто на користь позивача 6196,63 грн інфляційних втрат, 3% річних у розмірі 1319,13 грн, 5624,67 грн пені, за послуги адвоката та судові витрати. У задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 31 серпня 2011 року рішення суду першої інстанції скасовано в частині відмови у позові. Позовні вимоги про стягнення 80255,20 грн штрафу, 2505,66 грн пені та судових витрат задоволено. У решті рішення залишено без змін.

Вищий господарський суд України постановою від 13 грудня 2011 року постанову Київського апеляційного господарського суду від 31 серпня 2011 року скасував у частині стягнення штрафу у розмірі 80255,20 грн. У решті постанову апеляційного суду залишив без змін.

Ухвалою Вищого господарського суду від 01 березня 2012 року справу

№ 06/5026/1052/2011 допущено до провадження Верховного суду України.

Постановою Верховного суду України від 27 квітня 2012 року заяву приватного підприємства «К...» задоволено частково. Постанову Вищого господарського суду України від 13 грудня 2011 року зі справи № 06/5026/1052/2011 скасовано, а справу направлено на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Верховний Суд України не погодився з висновком суду касаційної інстанції про відсутність правових підстав для одночасного стягнення з відповідача штрафу та пені та зазначив про невідповідність такого висновку ст. 231 Господарського кодексу України.

Під час нового розгляду справи касаційна інстанція відповідно до вимог частини 2 ст. 111⁷ Господарського процесуального кодексу України повторно та у повному обсязі перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права.

Колегія суддів, обговоривши доводи касаційної скарги, перевіривши матеріали справи, перевіривши юридичну оцінку обставин справи та повноту їх встановлення, дослідивши правильність застосування господарськими судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права та врахувавши правові позиції Верховного Суду України у даній справі,